

Konaklama İşletmelerinde Çevre Yönetimi Konusunun Bibliyometrik Profili ve Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

Erdal ARSLAN¹, Murat EMEKSİZ²

ÖZET

Turizm faaliyetlerine katılan turistlerin ziyaret ettikleri destinasyonlardaki doğal varlıkları tahrip etmeleri, bu nedenle de doğal varlıkların önemini yitirmeye başlaması ulusal ve uluslararası turizm değerlerine zarar vermektedir.

Bu çalışmada turizmde çevre yönetimini temel alan ulusal ve uluslararası çalışmalar derlenmiştir. Bu çalışmalara yönelik bilgilendirmeler yapmak suretiyle, gelecek çalışmalara bir vizyon katarak çevre yönetimine ilişkin çalışma yapılmasına teşvik edici bir bakış kazandırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın yapılmasına temel oluşturan başlıca etken, yıllar itibarıyla konaklama işletmelerinde çevre yönetimini içeren, uluslararası çalışmaların dikkat çekici derecede olmasına karşın, konuya ilişkin ulusal akademik çalışmaların nicelik bakımından yeterli düzeyde olmamasıdır.

Bu çalışma kapsamında incelenen makalelerin; araştırma desenleri, araştırmacıların çalışma alanları, süreli yayınlar, çalışmanın konusu, araştırmanın yılı ve yazarları dikkate alınarak uluslararası ve ulusal bağlamda bibliyometrik analizleri gerçekleştirilmiştir.

***Anahtar Kelimeler:** Konaklama işletmeleri, çevre yönetimi, Bibliyometri.*

***Jel Kodları:** Q01, L83*

Bibliometrics Profile of Environmental Management Studies in Hospitality Business and Recommendations For Future Research

ABSTRACT

Due to the tourists those participate to the tourism activities in destinations are damaging natural national and international tourism assets, the value of these eras' diminish. This study compiles national and international study conducted in the topic of environmental management in literature. Study aims to be an incentive factor for researchers to conduct studies in relevant topic by informing them in thi scontext.

The main factor that under lies to design of this study is while the researches which conducted internationally in environmental management are sufficient, the National studies are insufficient in the cotext of quantitative.

Within the scope of this study, we have conducted a bibliometric analysis on environmental management studies interms of both national and international aspect. In that context researcher's field of study, publisher/journal, the years of studies, the main topics of the studies and the authors were reviewed.

***Key Words:** Hospitality establishments, Environmental Management, Bibliometrics*

***Jel Classification:** Q01, L83*

¹Araş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, erdalarslan@anadolu.edu.tr

² Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, memeksiz@anadolu.edu.tr

GİRİŞ

Son yıllarda doğal varlıkların kullanımına ilişkin yapılan çalışmalardaki artışlar dikkat çekicidir (Ramdas, ve Mohamed, 2014; Gladstone, Curley, ve Shokri, 2013; Molina, Claver, Molina ve Tari, 2012). Bunun temel nedeni turizm faaliyetlerine katılan yerli ve yabancı turistlerin ziyaret ettikleri destinasyonlardaki doğal varlıkları tahrip etmeleri, bu nedenle de doğal varlıkların önemini yitirmesi olarak gösterilebilir.

Sanayileşmenin çevresel, ekolojik, sosyal ve kültürel olumsuzlukları yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren sık tartışılır hale gelmiştir (Kozak ve Bahçe,2012: 91). Özellikle, doğal ve çevresel kaynakların plansız, geri dönüşümü sağlanmayacak şekilde kullanılması ve tüketilmesi sürdürülebilir turizm açısından büyük tehlikeler oluşturmaktadır. Turizm hareketinin temelini insan faktörü oluştursa da doğal varlıkların koruma, kullanma ve dönüştürme hassasiyeti gösterilmeksizin kullanımı konusunda etkili uygulamalar ve davranış şekilleri geliştirilmedikçe turizmin önemini giderek yitireceği bilinmelidir.

Doğa, sürdürülebilir turizm açısından çok önemli bir konuma sahiptir. Ancak yeryüzünde kötüye giden çevre durumunun düzeltilmesi sadece aktif seyahat gerçekleştiren turistlerin çevreye duyarlı davranışlar geliştirerek aynı şekilde çevreye duyarlı otel işletmelerini tercih etmeleriyle mümkündür (Erdoğan ve Barış, 2009: 413). Bunun yanında duyarlı otel yöneticisi, mimar, müfettiş, peyzaj tasarımcısı ve personel bağlamında çevreye duyarlı bir düzenleme; dahası aktif çevre koruma programları geliştiren örgütsel bir düşünce yapısıyla mümkündür.

Bu çalışmada turizmde çevre yönetimini temel alan ulusal ve uluslararası çalışmalar bibliyometrik yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bibliyometri, bilimsel çalışmaların hesaplanmasından sayılmasına, bilimsel çalışmalarda kullanılan iletişim kalıplarından çalışmaların yayımlanmasına kadar birçok konuda matematik ve istatistiksel tekniklerin kullanıldığı bir alandır (Diodato,1994). Bu çalışma ile, mevcut çalışılan çevre yönetimi konularına ilişkin araştırmacılara bilgilendirmeler yapmak suretiyle, gelecek çalışmalar için bir vizyon sağlamak ve çevre yönetimine ilişkin daha fazla bilimsel araştırma yapılmasını teşvik etmek amaçlanmıştır. Böyle bir çalışmanın yapılmasına temel oluşturan başlıca etken, yıllar itibarıyla konaklama işletmelerinde çevre yönetimine ilişkin yapılan uluslararası çalışmaların dikkat çekici derecede olmasına karşın, ulusal akademik araştırmaların yeterli düzeyde olmadığı düşüncesidir. Bu amaçla çalışma kapsamında incelenen makalelerin araştırma desenleri, araştırmacıların çalışma alanları, süreli yayımlar, çalışmanın konusu, araştırmanın yılı ve yazarları dikkate alınarak uluslararası ve ulusal bağlamda karşılaştırılmasını ve değerlendirilmesini kapsamaktadır.

1. 1995-2005 YILLARI ÇEVRE YÖNETİMİNE İLİŞKİN ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışma kapsamında, çevre yönetimine ilişkin çalışmaların hız kazanmaya başladığı dönem olan 1995 göz önünde bulundurulmuştur. Çevre etki değerlendirme politikasının Türkiye’de yasal olarak uygulanmaya başlandığı tarih olan 1993 yılı ve ilgili çalışmaların 1995 yılı itibarıyla değerlendirilmeye alınmış olması yönüyle ulusal ve uluslararası çalışmaların karşılaştırılması ve değerlendirilmesi, çalışmaya özgün kılmaktadır. Aşağıda (bkz. Tablo 1. ve Tablo 2.) 1995 - 2005 yılları arasında erişimi sağlanan uluslararası ve ulusal alandaki çevre yönetimine ilişkin çalışmalar değerlendirilmiştir.

Tablo 1:Çevre yönetimine ilişkin uluslararası çalışmaların gösterimi (1995-2005)

Yazar (Yıl)	Alan	Başlık Adı	Sürelî Yayın	A. Türü
1. Kirk, D. (1995)	SB	Konaklama İşletmelerinde Çevre Yönetimi	International Journal of Contemporary Hospitality	Nitel
2. Brown, M. (1996)	SB	Konaklama Sektöründe Çevre Politika: Strateji ve Kurnazlık	International Journal of Contemporary Hospitality	Nitel
3. Stabler, M.J. ve Goodal, B. (1997)	SB	Guernsey ağırlama sektöründe çevresel performans, faaliyet ve farkındalık	Tourism Management	Nitel
4. Cramer, J. (1998)	SB	Çevre Yönetimi: Yayılmadan uygunluğa	Bussiness Strategy and the Enviroment	Nitel
5.Kirk, D. (1998)	SB	Edinburgh'taki Bir Grup Otel Yöneticisinin Çevre Yönetimi Tutumları	International Journal of Hospitality Management	Nitel
6. Enz, C.A ve Siguaw, J. A. (1999)	SB	Konaklama İşletmelerin Örnek Çevre Uygulamaları	Comell Hotel and Restaurant Administration Quarterly	Örnek Olay
7. Knowles, T., Macmillan, S., Palmer, J., Grabowski, P. ve Hashimoto, A. (1999)	SB ve FB	Turizmde Çevreci Girişimlerin Gelişimi: Londra Otellerinden Yansımalar	International Journal of Tourism Research	Örnek Olay
8.Hassan, S.S. (2000)	SB	Çevre yönetimsel sürdürülebilir turizmde Pazar rekabet gücünün belirleyici unsurları	Journal of Travel Research	Nitel
9. Mihalic, T. (2000)	SB	Turizm rekabet gücünün bir unsuru olarak Turist Destinasyonu çevre yönetimi	Tourism Management	Nitel
10. Baysan, S. 2001	SB	Turizmin çevre etkilerinin algılanması: Alman, Rus ve Türk turistler üzerine karşılaştırmalı bir araştırma	Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment	Nitel
11. Chan, W.W. ve Lam, J. (2001a)	SB ve FB	Hong Kong Otellerinin Oda ve Restoranlarından Çıkan Katı Atıkların Belediye İçin Hesaplanması	International Journal of Hospitality & Tourism Research	Nitel
12. Chan, W.W. ve Lam, J.C. (2001b)	SB	Hong Kong'daki Otellerden Boşaltılan Lağımın Çevre Maliyeti	International Journal of Contemporary Hospitality Management	Nitel
13. Gil, M.J.A.,Jimenez, J.B. ve Lorente, J.J.C. (2001)	SB	Örgüt ve Performans Bağlamında İspanya' daki Otellerin Çevre Yönetimi Üzerine Bir Çözümleme	Omega, The International Journal of Management Science	Nitel
14. Meade, B. Ve Monaco, A. (2001)	SB	Konaklama Sektöründe Çevre Yönetimine Giriş: Jamaika Örnek Olayı	International Journal of Hospitality & Tourism Administration	Örnek Olay
15. Revilla, G., Dodd, T.H. ve Hoover, L. (2001)	SB	Meksika'daki Konaklama İşletmelerinin Doğal Çevreye Yönelik Taktikleri	International Journal of Hospitality & Tourism Administration	Örnek Olay
16. Buckley,R. (2002)	SB	Çevre Dostu Turizm	Annals of Tourism Research	Nitel
17. Deng, S. Ve Bumett, J. (2002a)	FB	Hong Kong'daki Otellerde Enerji Tüketimi	International Journal of Hospitality Management	Nitel
18. Deng, S. Ve Bumett, J. (2002b)	FB	Hong Kong'daki Otellerde Su Tüketimi	International Journal of Hospitality Management	Nitel

19. Font, X. (2002)	SB	Turizm ve ağırlama endüstrisinde çevresel sertifikalama: Gelişme, süreç ve beklentiler	Tourism Management	Nitel
20. Gössling, S. (2002)	SB	Turizmin evrensel çevre sonuçları	Global Environmental Change	Nitel
21. Huybers, T. ve Bennett J. (2003)	SB	Çevre yönetimi ve doğa temelli turizm destinasyonlarının rekabet gücü	Environmental and Resources Economics	Nicel
22. Chan, W.W. ve Lam, J.C. (2003)	SB ve FB	Enerji Tasarrufuyla Sürdürülebilir Turizmin Desteklenmesi: Otellerin Yüzme Havuzu Isıtma Pompaları	Journal of Sustainable Tourism	Örnek Olay
23. Lorente, J.C., Jimenez, J.B. Ve Gil, M.J.A. (2003)	SB	Hak Sahiplerinin Çevresel Etkisi: İspanyol Konaklama Sektörü İçin Nicel Bir Çözümleme	Scandinavian Journal of Management	Nicel
24. Tsai, T., Chuen, L.C.C., Yi, K.C.H., Schultz, M., Heike, F., ve Yuk-Lam, K.Y. (2003)	SB	Shangri-La Konaklama i Çevre Yönetim Sistemi: Uzun İnce Bir Yol	Asian Case Research Journal	Örnek Olay
25. Chan, W.W. ve Mak, B.L. (2004)	SB	Hong Kong'daki Otellerin Dizel Yakıt Tüketiminin Çevreye Etkisi Üzerine Bir Tahmin	Journal of Sustainable Tourism	Nicel
26. Kasim, A. (2004)	SB	Sosyo-Çevresel olarak sorumlu otel işletmeleri: Turistler Penang adası Malezya'yı önemsiyor mu?	Journal of Hospitality and Leisure Marketing	Nicel
27. Lopez, E. P., Rodriguez, F. J. G. Ve Tano, D.G. (2004)	FB	Çevresel Kaynakların Önemi ve İşletmenin Rekabet Yeteneği: Kanarya Adalarındaki Konaklama Sektörünün Durumu	Anatolia: A International Journal of Tourism and Hospitality Research	Örnek Olay
28. Okumuş, F. (2004)	SB	Ağırlama endüstrisinde resmi bir çevre tarama yaklaşımının uygulanma zorlukları	Hospitality Management	Nitel
29. Tzschentke, N., Kirk D. Ve Lynch, P.A. (2004)	SB	Konaklama İşletmelerinde Çevreci Uygulamalara Yönelişin Nedenleri	International Journal of Contemporary Hospitality Management	Nicel
30. Bohdanowicz, P. (2005)	FB	Avrupa Konaklama İşletmecilerinin Çevre Tutumları	Comell Hospitality and Restaurant Administration Quarterly	Nicel
31. Hallenga-Brink, S.C. ve Brezet, J.C. (2005)	FB	Turizmdeki Mikro İşletmeler İçin Sürdürülebilir Yaratıcı Tasarım	Journal of Cleaner Protection	Örnek Olay
32. Hu, W. ve Wall G. (2005)	SB	Çevre yönetimi, çevre imajı ve rekabetçi turist cazibeleri	Journal of Sustainable Tourism	Nitel
33. Sloan, P., Legrand W. ve Chen, J.S. (2005)	SB	Alman otel işletmecilerin çevre yönetim tutumlarını etkileyen faktörler	Advances in Hospitality and Leisure	Nicel

Yapılan akademik çalışmaların, hem alinyazına hem de uygulama açısından işletmeler düzeyinde doğrudan ve dolaylı olarak etkisinden söz edilebilir. İşletmelerin, yapılan çalışmaların bulgu ve sonuçlarından yararlanarak doğal çevre varlıklarına duyarlı davranış şekilleri geliştirebileceği düşünülecek olursa; yapılan akademik çalışmaların azlığı dolayısıyla, uygulamada işletmelere katkısının varlığından söz etmek güçtür. Tablo 1 ve Tablo 2'de de görüleceği gibi, 1995-2005 yılı dönemi içerisinde uluslararası çok sayıda çalışmaya ulaşılmamasına rağmen, ulusal çalışmaların sayısı oldukça düşüktür. Ulusal çalışmalar incelendiğinde 2001- 2003 ve 2005 yıllarında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Tablo 2. Çevre yönetimine ilişkin ulusal çalışmaların gösterimi (1995-2005)

Yazar (Yıl)	Alan	Başlık Adı	Sürelî Yayın	A. Türü
34. Nemli, E. (2000)	SB	Çevreye duyarlı yönetim anlayışı	İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Nitel
35. Gürbüz, A. (2002)	SB	Turizmin sosyal çevreye etkisi üzerine bir araştırma	Teknoloji Dergisi	Nicel
36. Karabıçak, M. ve Armağan, R. (2004)	SB	Çevre sorunlarının ortaya çıkış süreci, çevre yönetiminin temelleri ve ekonomik etkileri	SDÜ İİBF Dergisi	Nitel

2. 2006-2014 YILLARI ÇEVRE YÖNETİMİNE İLİŞKİN ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Aşağıda bir diğer karşılaştırma tablosu olan 2006 - 2014 yılları arasında çevre yönetimine ilişkin uluslararası ve ulusal düzeydeki çalışmaların karşılaştırmalı tablosuna yer verilmektedir (bkz. Tablo 3.ve Tablo 4.).

Tablo 2: Çevre yönetimine ilişkin uluslararası çalışmaların gösterimi (2006 - 2014)

Yazar (Yıl)	Alan	Başlık Adı	Sürelî Yayın	A. Türü
37. Ayuso, S. (2006)	FB	İsveç ve Polonya Konaklama Sektöründe Çevresel Farkındalık ve Girişimler - Araştırma Sonuçları	International Journal of Hospitality Management	Nicel
38. Chan, E. S. W. ve Wong, S.C.K. (2006a)	SB	Konaklama Sektörünün ISO 14001'e Uyarlanması	Tourism Management	Nicel
39. Chan, W. ve Wong, K. (2006b)	SB	Katı Atık Miktarının Hesaplanması: Hong Kong Otellerindeki Gazeteler	International Journal of Hospitality & Tourism Research	Nicel
40. Chan, W.W. ve Ho, K. (2006)		Otellerin Çevre Yönetim Sistemleri (ISO 14001): Yaratıcı Finansal Stratejiler	International Journal of Contemporary Hospitality Management	Nicel
41. Chung, L. H. ve Parker, L.D. (2006)	SB	Otel Çevre Stratejilerin Yönetimsel Denetim ile Bütünleşmesi: Bir Yapılandırma Yaklaşımı	Business Strategy and the Environment	Nitel
42. Le, Y.,Hollenhorst, S., Harris, C., McLaughlin, W. Ve Shook S. (2006)	SB ve FB	Çevre Yönetimi: Vietnam Otelleri Üzerine Bir Çalışma	Annals of Tourism Research	Nicel
43. Mensah, I. (2006)	SB	Büyük Accra Bölgesindeki Otellerin Çevre Yönetimi Uygulamaları	International Journal of Hospitality Management	Nicel
44. Claver, Cortes E.,Molina -Azorin, J., PereiraMoliner, J. ve Lopez- Gamero, D. (2007)	SB	Çevresel stratejilerin otel performansı üzerindeki etkileri	Journal of Sustainable Tourism	Nicel
45. Erdoğan, N. ve Barış E. (2007)	FB	Ankara'daki otellerin Çevre koruyucu programlar ve koruma uygulamaları, Türkiye örneği	Tourism Management	Örnek olay
46. Penny, W.Y. K. (2007)	SB	Macao otel sektöründe bir yönetim imkânı olarak çevre yönetimi kullanımı	Facilities	Nicel
47. Ali, Y.,Mustafa, M., Al-Mashaqbah, Mahal, K. ve Mohsen, M. (2008)	SB ve FB	Otel işletmelerinin enerji tasarruf potansiyelleri/ Jordan Örneği	Energy Conversion and Management	Nicel

48. Reed, M.S. (2008)	SB	Çevresel yönetime paydaş katılımına ilişkin bir literatür incelemesi	Biological Conservation	Nitel
49. Ruzic, P., Ruzic, I. ve Dropulic, M. (2008)	SB	Kırsal İstrianın turizm ve ağırlama işletmelerinde biodisel kullanımına tanıtılmasına çevresel ve ekonomik bakış	Tourism and Hospitality Management	Nitel
50. Vasilevska, L. ve Angelevska-Nadjeska, K. (2008)	SB	Turizm gelişiminde ve sigorta endüstrisinde önemli bir kısım olan çevresel koruma ve onu destekleme kararlılığı	Tourism and Hospitality Management	Nitel
51. Chan, W. W. (2009)	SB	Otel işletmelerinin çevresel ölçütleri: Çevre yönetim sistemleri ISO 14001	International Journal of Contemporary Hospitality Management	Nitel
52. Erdoğan, N. and Tosun, C. (2009)	FB ve SB	Korumalı alanlardaki turizm konaklamalarının çevresel işleyişi: Tarihi ulusal Göreme parkı örneği.	International Journal of Hospitality Management	Örnek olay
53. Kasim, A. (2009)	SB	Kuala Lumpur'daki küçük ve orta ölçekli oteller arasında çevre yönetimine ilişkin yönetsel tutumlar	Journal of Sustainable Tourism	Nicel
54. Molina -Azorin, J., Claver, Cortes E., Pereira Moliner, J. ve Tari J. J. (2009)	SB	Çevresel uygulamalar ve işletme performansı: İspanyadaki otel endüstrileri üzerine ampirik bir analiz	Journal of Cleaner Protection	Nicel
55. Weng, C. N. (2009)	FB	Eko turizm ve çevresel koruma: Malezya Peninsular doğu kıyısındaki küçük adalar örneği	Malaysian Journal of Environmental Management	Nicel
56. Tari, J. J., Claver-Cortés, E. J., Pereira-Moliner, J., ve Molina-Azorin, J. F. (2010)	SB	Otel endüstrisinde kalite ve çevre yönetim düzeyi: Bunların işletmeler düzeyindeki birliklilikleri üzerine bir çalışma	International Journal of Hospitality Management	Nicel
57. Molina -Azorin, J., Claver, Cortes E., Molina -Azorin, J.F. ve Tari J. J. (2012)	SB	Kalite yönetimi, çevre yönetimi ve işletme performansı: Otel endüstrisine doğrudan ve derinlemesine etkileri	Journal of Cleaner Protection	Nicel
58. Gladstone, W., Curley, B. ve Shokri, M. R. (2013)	SB	Körfez ve Kızıl deniz turizminin çevresel etkileri	Marine Pollution Bulletin	Nitel
59. Chou, C.H. (2014)	SB	Otellerin işletmelerin çevresel politikaları ve çalışanların kişisel çevre inanışları: Etkileşimler ve sonuçlar	Tourism Management	Nicel
60. Hsiao, T.Y., Chuang, C.M., Kuo, N.W. ve Yu, S.M.F. (2014)	SB	Yeşil otel değerlendirmeleri için bir çevre yönetim sistemi özellikleri oluşturulması	International Journal of Hospitality Management	Nicel
61. Ramdas, M. ve Mohamed, B. (2014)	SB ve FB	Çevre özelliklerinin üzerinde turizmin etkileri, çevre bilgisi ve gönüllü fayda sağlama: Kavramsal ve teorik bir inceleme	Procedia- Social and Behavioral Science	Nitel

Tablo 3: Çevre yönetimine ilişkin ulusal çalışmaların gösterimi (2006 - 2014)

Yazar (Yıl)	Alan	Başlık Adı	Sürelî Yayın	A. Türü
62. Emeksiz, M. (2007)	SB	Küçük Otel İşletmeleri ve Çevre Yönetimi	Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,	Nitel
63. Ovalı, P. K. (2007)	FB	Kitle turizmi ve ekolojik turizmin kavram, mimari ve çevresel etkiler bakımından karşılaştırılması	Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi	Nitel
64. Ergülen, A. ve Büyükkelik, A. (2008)	SB	Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik ve çevre boyutları açısından atık yönetimi ve e-atıklar	Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	Nitel
65. Özgen, I. ve Emeksiz, M. (2008)	SB	Konaklama işletmelerinde çevre yönetimi: İber Otel Sarıgerme park örneği	SOİD Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi	Örnek olay
66. Güneş, G. (2011)	SB	Konaklama Sektöründe Çevre Dostu Yönetimin Önemi	KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi	Nitel
67. Dolmacı, N. ve Bulgan G. (2013)	SB	Turizm etiği kapsamında çevresel duyarlılık	Journal of Yasar University	Nitel

İkinci on yıllık dönemler değerlendirmeye alındığında uluslararası akademik çalışmaların, nicel olarak önceki döneme benzer şekilde yürütüldüğü görülmektedir. Ancak 2006–2014 yıllarında gerçekleştirilen uluslararası çalışmalar, biraz da doyma noktasına gelmiş olmanın etkisiyle çalışmalarda nicel bir düşüş gözlenirse de bu düşüşün çok büyük olmadığı ifade edilebilir.

Ulusal akademik çalışmalarda önceki on yıllık periyoda oranla nicel olarak ciddi bir artış dikkat çekicidir. Bu artış önceki dönem ile karşılaştırıldığında, büyük bir artış görülmektedir. Bu değişimin gerekçesi, 1993 yılında yürürlüğe giren ÇED politikasının uyandırmış olduğu çevresel duyarlılık olarak görülebilir. Dahası, son yıllarda yönetsel düzeyde organizasyonların çevreye duyarlı bir yönetim anlayışı geliştirmesi, bu artışta başat rol oynamaktadır.

Uluslararası ve ulusal çalışmalar karşılaştırıldığında önceki dönemde görülen açık ara fark kapatılmış, bu fark oransal olarak % 3,2 den % 56,5' e kadar yükselmiştir. Buradaki farkın kapatılması daha önce de benzer şekilde ifade edildiği gibi hem özel sektördeki hem de kamudaki ÇED politikasına uygun yönetim anlayışının geliştirilmesi yaklaşımının dikkate alınması şeklinde yorumlanabilir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada, 1995-2014 yılları arasındaki 20 yıllık dönemde turizmde çevre yönetimi alanında hazırlanmış olan uluslararası ve ulusal makaleler incelenmiştir. İlgili dönem içinde kalan ve ulaşılabilen turizmde çevre yönetimi konulu tüm makaleler çalışma kapsamına alınmıştır. Makalelerin, bilimsel gelişmelerin izlenmesi bakımından sahip oldukları önem nedeniyle, bu çalışmada yalnızca makaleler üzerinden inceleme yapılması kararlaştırılmıştır. Bu makalelerin, turizmde çevre yönetimi konusuyla ilgili olması, tarihleri, araştırmacıların alanları ve araştırma desenlerinin belirlenerek 20 yıllık sürenin 10 yıllık periyotlar halinde dönemselleştirilerek uluslararası ve ulusal bağlamda karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Çalışmaya esas oluşturan makalelerin derlenmesi için öncelikle ilgili dönemde uluslararası ve ulusal olarak yazılmış makaleler tespit edilmiştir. Bunun için Google Scholar'ın yanı sıra Anadolu Üniversitesinin erişime olanak tanıdığı veri tabanlarındaki çeşitli dergiler taranarak incelemeye alınmıştır. Ayrıca erişimi sağlanamayan dergilerin ise içerikleri kütüphane kataloğundan ve dergilerin internet sayfaları üzerinden incelenmiştir. Tarama, konaklama işletmeleri, çevre yönetimi, otel işletmelerinde çevre yönetimi ve ekolojik turizm anahtar sözcükleriyle gerçekleştirilmiştir. Uygulama alanı Türkiye olan fakat İngilizce olarak uluslararası dergilerde yayınlanmış çalışmalar uluslararası; uygulama alanı ve dili Türkçe olan çalışmalar ise ulusal çalışmalar olarak değerlendirmeye alınmıştır. Bu şekilde elde edilen veriler araştırma kapsamında çalışmaya dâhil edilmiştir. Makalelerin karşılaştırmalı analizinin gerçekleştirilmesi amacıyla yürütülen çalışma için ilgili makalenin çalışmaya dâhil edilebileceğini belirleyen parametreler arasında “makalenin yayımlandığı yıl”, “temel konu”, “araştırma desenleri”, “araştırmacı alanı” ve “sürelî yayın türleri” olarak belirlenmiş ve araştırma kapsamında analiz edilmiştir. Makale taraması sonunda toplam 67 uluslararası ve ulusal makale elde edilmiş ve yukarıda ifade edilen parametreler ışığında makaleler tek tek incelenerek analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma sorularına yanıt verebilmek amacıyla, veri tabanlarında yer alan tüm makaleler ilgili parametrelere göre incelenmiştir. Çalışmada yanıtlanmaya çalışılan araştırma soruları aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Çevre yönetimi bağlamında yayımlanan makalelerin 10 yıllık dönemlere göre uluslararası ve ulusal dağılımları sayı bakımından ne gibi farklılık göstermektedir?
- Çevre yönetimi konusunda en çok makale yayımlayan dergiler hangileridir?
- Makaleler, araştırma desenleri yaklaşımı açısından nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Makalelerin yazarlarının alanları nedir?

4. BULGULAR

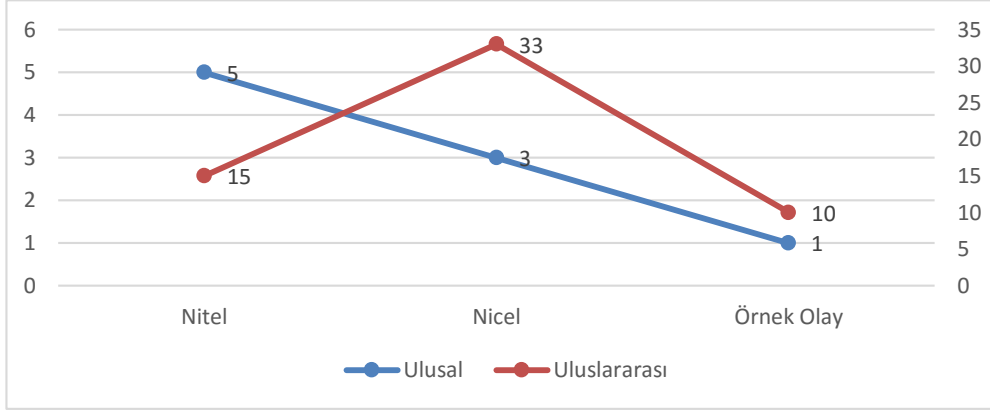
Çalışmada ilk olarak 1995-2005 yılları arasındaki çalışmaların bibliyometrik özellikleri incelenmiştir. Çevre yönetimi konusuna ilişkin uluslararası ve ulusal olmak üzere 67 çalışmaya ulaşılarak aşağıdaki bulgular elde edilmiştir. Bu çalışmaların 22'si nitel iken 34'si nicel ve 11 tanesinin ise örnek olay yaklaşımına başvurulmuş çalışmalardan oluşmaktadır.

Tablo 4: Makalelerin on yıllık dönemlere göre dağılımı

Yıl	Uluslararası		Ulusal		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
1995-2005	33	91,7	3	8,3	36	100
2006-2014	25	80,7	6	19,3	31	100

Tablo 5' ten de anlaşılacağı üzere 2006-2014 yılları arasında ki çalışmalar 1995-2005 yılları arasındaki çalışmalardan fazla olduğu göze çarpmaktadır. İncelenen makalelerin hangi dergilerde yayımlandığına dair yapılan incelemede ise makalelerin 38 farklı dergide yayımlandığı görülmektedir. Bu dergilerin büyük çoğunluğu turizm alanında yayın yapan süreli yayınlardan oluşmakta, farklı bilim dalları ile ilgili yayın yapan süreli yayınlara ise azınlıktadır.

Çevre yönetimi konusuna ilişkin süreli yayınlarda yayımlanan makalelerin araştırma desenleri incelendiğinde ise söz konusu 67 çalışmanın araştırma türlerine göre dağılımları şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Makalelerin araştırma desenlerine göre dağılımı

Buna göre süreli dergilerde yayınlanan uluslararası makalelerin araştırma desenlerinin %22'sinin nitel, %46'sının nicel ve %12'sinin örnek olay; ulusal makalelerin ise %12'sinin nitel, %3'ünün nicel ve %5'inin ise örnek olay olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında, çevre yönetimi çalışmalarında yapılan araştırmalarda, pozitivist araştırma yaklaşımının benimsendiği söylenebilir. Diğer bir dikkat çekici durum ise uluslararası çalışmaların, ulusal çalışmalara göre çok daha fazla olmasıdır. Bu durum Türkiye'de ulusal bağlamda konaklama işletmelerinde çevre yönetimi konusuna yeteri önemin verilmemesiyle açıklanabilir.

Turizmde çevre yönetimine ilişkin belirlenen dönemler için elde edilen çalışmalar derlendiğinde en çok yayım yapan ilk beş süreli yayının sırasıyla,

- International Journal of Hospitality Management (9 makale, 13,4%),
- Tourism Management (6 makale, %9),
- Journal of Sustainable Tourism (5 makale, 7,4%),
- International Journal of Contemporary Hospitality Management (6 makale, %9),
- Journal of Cleaner Protection (3 makale, %4,4),
- Business Strategy and the Environment (2 Makale, 3%),
- Tourism and Hospitality Management (2 Makale, 3%)
- International Journal of Hospitality & Tourism Research (2 Makale, 3%),
- International Journal of Hospitality & Tourism Administration (2 Makale, 3%)
- Annals of Tourism Research (2 Makale, 3%)
- Diğer (28 makale, %41,8) şeklinde olduğu anlaşılmıştır.

Yukarıda ifade edilenlerden hareketle turizmde çevre yönetimine ilişkin çalışmalara turizm de olduğu kadar, diğer bilim dallarında görevli olan akademisyenlerin de ilgisinin olduğu ifade edilebilir. Ayrıca araştırma deseni seçimi konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde bir değerlendirme yapıldığında ise uluslararası çalışmalarda nicel araştırma desininin daha baskın, ulusal çalışmalarda ise nitel araştırma desininin ön plana çıkması ise bu hususta dikkat çekicidir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada 20 yıllık bir süre içinde turizmde çevre yönetimi adı altında yayımlanan ulusal ve uluslararası makalelerin bibliyometrik özelliklerinin belirlenerek karşılaştırmasına; turizmde çevre yönetimi çalışmaları için gelecekteki araştırmacılara yardımcı olabilecek bir

veri madeni oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu sayede, turizmde çevre yönetimi konusunun daha yakından tanınması ve araştırmacılara bu alanda yapılan çalışmalar ile ilgili bilgilerin sunulması amaçlanmıştır.

Turizmde çevre yönetimine ilişkin makalelerin, konu itibari ile çevresel varlıkların korunması ve yenilenebilir kaynakların kullanımı üzerinde yoğunlaştığı bulgusu elde edilmiştir. Ancak bu çalışmaların uluslararası ve ulusal bağlamda karşılaştırılması sonucunda, çevre yönetimi çalışmalarına yeterince ilgi gösterilmediği ortaya çıkmıştır. Turizmin sürdürülebilirliğinin kontrollü bir şekilde sağlanabilmesi için çevre boyutunun yanı sıra Sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlara da yoğunlaşmak gerekmektedir. Akademik çalışmalar ışık tutmaksızın, bu boyutlara uygulayıcıların gereken önemi göstermeyeceği bir gerçektir. Ayrıca çevre yönetimine ilişkin çalışmaların diğer boyutlara oranla akademik anlamda daha çok çalışılmış olması, konuya ilişkin gerek uygulama kapsamına alınan yasalar gerekse yapılan kongre ve konferansların bilinçlendirmesi olduğu düşünülebilir. İncelenen makalelerin büyük çoğunluğunun turizmde yayım yapan süreli yayınlardan (% 61) oluşması ise turizm için bir anlamda çevre yönetiminin önemini ortaya çıkaran bir diğer gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmada ele alınan makalelerin sürdürülebilir turizmin boyutlarından biri olarak çevre yönetimi konusu ile sınırlandırılması, bu çalışmanın önemli bir kısıtıdır. Sürdürülebilir turizmin boyutlarından olan sosyo-kültürel ve ekonomi konularını da içeren çalışmaların araştırmaya dâhil edilerek genişletilmesi, daha derin bulgular sağlanmasına olanak tanyabilir. Ayrıca, araştırma kapsamına yalnızca ulaşılabilen makalelerin dâhil edilmesi, bu konuda yazılmış diğer bazı makalelerin kapsam dışı kalmasına neden olmuş olabilir. Gelecekteki çalışmalarda çevre yönetimine ilişkin makalelere ek olarak, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarında eklenerek araştırma kapsamına dâhil edilmesi daha anlamlı sonuçlar ortaya koyabileceğinden bu bağlamda bir çalışma yürütülebilir. Öte yandan benzer bir çalışmanın ilerleyen dönemlerde yinelenmesi, elde edilen bulguların bu çalışmadan elde edilen bulgularla dönemler itibari ile karşılaştırılmasına olanak tanyabilir.

6. KAYNAKÇA

- Ali, Y., Mustafa, M., Al-Mashaqbah, S., Mashal, K., & Mohsen, M. (2008). Potential of energy savings in the hotel sector in Jordan. *Energy Conversion and Management*, 49(11), 3391-3397.
- Alvarez Gil, M. J., Burgos Jiménez, J., & Céspedes Lorente, J. J. (2001). An analysis of environmental management, organizational context and performance of Spanish hotels. *Omega*, 29(6), 457-471.
- Baysan, S. (2001). Perceptions of the environmental impacts of tourism: a comparative study of the attitudes of German, Russian and Turkish tourists in Kemer, Antalya. *Tourism Geographies*, 3(2), 218-235.
- Bohdanowicz, P. (2006). Environmental awareness and initiatives in the Swedish and Polish hotel industries—survey results. *International Journal of Hospitality Management*, 25(4), 662-682.
- Buckley, R. (2002). Tourism ecolabels. *Annals of tourism research*, 29(1), 183-208.
- Bulgan, N. D. G. (2013). Turizm etiği kapsamında çevresel duyarlılık. *Journal of Yaşar University*, 8(29), 4853-4871.
- Chan, W. W. (2009). Environmental measures for hotels' environmental management systems: ISO 14001. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 21(5), 542-560.

- Chou, C. J. (2014). Hotels' environmental policies and employee personal environmental beliefs: Interactions and outcomes. *Tourism Management*, 40, 436-446.
- Claver-Cortés, E., Molina-Azorín, J. F., Pereira-Moliner, J., & López-Gamero, M. D. (2007). Environmental strategies and their impact on hotel performance. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(6), 663-679.
- Cramer, J. (1998). Environmental management: from 'fit' to 'stretch'. *Business Strategy and the Environment*, 7(3), 162-172.
- Diodato, V. P. (1994). *Dictionary of Bibliometrics*. USA: The Hawthorne Press.
- Emeksiz, M. (2007). Küçük Otel İşletmeleri ve Çevre Yönetimi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 10(18), 141-156.
- Erdoğan, N., & Baris, E. (2007). Environmental protection programs and conservation practices of hotels in Ankara, Turkey. *Tourism Management*, 28(2), 604-614.
- Erdoğan, N., & Tosun, C. (2009). Environmental performance of tourism accommodations in the protected areas: Case of Goreme Historical National Park. *International Journal of Hospitality Management*, 28(3), 406-414.
- Ergülen, A. (2008). Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik ve çevre boyutları açısından atık yönetimi ve e-atıklar. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 19-30
- Font, X. (2002). Environmental certification in tourism and hospitality: progress, process and prospects. *Tourism management*, 23(3), 197-205.
- Gladstone, W., Curley, B., & Shokri, M. R. (2013). Environmental impacts of tourism in the Gulf and the Red Sea. *Marine pollution bulletin*, 72(2), 375-388.
- Gössling, S. (2002). Global environmental consequences of tourism. *Global environmental change*, 12(4), 283-302.
- Güneş, G. (2011). Konaklama sektöründe çevre dostu yönetimin önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 13 (20): 45-51.
- Gürbüz, A. (2002). Turizmin sosyal çevreye etkisi üzerine bir araştırma. *Teknoloji Dergisi* 1(2), 49-50.
- Hassan, S. S. (2000). Determinants of market competitiveness in an environmentally sustainable tourism industry. *Journal of travel research*, 38(3), 239-245.
- Hsiao, T. Y., Chuang, C. M., Kuo, N. W., & Yu, S. M. F. (2014). Establishing attributes of an environmental management system for green hotel evaluation. *International Journal of Hospitality Management*, 36, 197-208.
- Hu, W., & Wall, G. (2005). Environmental management, environmental image and the competitive tourist attraction. *Journal of Sustainable Tourism*, 13(6), 617-635.
- Huybers, T., & Bennett, J. (2003). Environmental management and the competitiveness of nature-based tourism destinations. *Environmental and Resource Economics*, 24(3), 213-233.
- Karabıçak, M., ve Armağan, R. (2004). Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkış Süreci, Çevre Yönetiminin Temelleri ve Ekonomik Etkileri. *SDÜ İİBF Dergisi*, 9(2).
- Kasim, A. (2004). Socio-environmentally responsible hotel business: do tourists care? Penang Island, Malaysia. *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 11(4), 5-28.
- Kasim, A. (2009). Managerial attitudes towards environmental management among small and medium hotels in Kuala Lumpur. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(6), 709-725.
- Kınacı, B., Pehlivan, N.A. & Seyhan, G. (2011). *Turizm ve çevre (Çevre koruma)*. (1.baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kozak, M.A. & Bahçe, A.S. (2012). *Özel ilgi turizmi* (2. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Mihalič, T. (2000). Environmental management of a tourist destination: A factor of tourism competitiveness. *Tourism Management*, 21(1), 65-78.

- Molina-Azorín, J. F., Claver-Cortés, E., Pereira-Moliner, J., & Tari, J. J. (2009). Environmental practices and firm performance: an empirical analysis in the Spanish hotel industry. *Journal of Cleaner Production*, 17(5), 516-524.
- Nemli, E. (2011). Çevreye duyarlı yönetim anlayışı. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (23-24), 211-224.
- Okumus, F. (2004). Potential challenges of employing a formal environmental scanning approach in hospitality organizations. *International Journal of Hospitality Management*, 23(2), 123-143.
- Ovalı, P. K. (2007). Kitle turizmi ve ekolojik turizmin kavram, mimari ve çevresel etkiler bakımından karşılaştırılması. *YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi YTÜ* 2(2). 64-79
- Özgen, I., & Emeksiz, M. (2008). Konaklama işletmelerinde çevre yönetimi: İber Otel Sarıgerme Park örneği. *SOİD Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*.
- Pereira-Moliner, J., Claver-Cortés, E., Molina-Azorín, J. F., & José Tari, J. (2012). Quality management, environmental management and firm performance: direct and mediating effects in the hotel industry. *Journal of Cleaner Production*, 37, 82-92.
- Ramdas, M., & Mohamed, B. (2014). Impacts of Tourism on Environmental Attributes, Environmental Literacy and Willingness to Pay: A Conceptual and Theoretical Review. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 144, 378-391.
- Reed, M. S. (2008). Stakeholder participation for environmental management: a literature review. *Biological conservation*, 141(10), 2417-2431.
- Ruzic, P., Ruzic, I., & Dropulic, M. (2008). Economic and environmental aspects of introducing the use of biodiesel in the hospitality and tourism business of rural istria. *Tourism and Hospitality Management*, 14(2), 301-310.
- Sloan, P., Legrand, W., & Chen, J. S. (2005). Factors influencing german hoteliers' attitudes toward environmental management. *Advances in Hospitality and Leisure*, 1, 179-188.
- Stabler, M. J., & Goodall, B. (1997). Environmental awareness, action and performance in the Guernsey hospitality sector. *Tourism Management*, 18(1), 19-33.
- Tari, J. J., Claver-Cortés, E., Pereira-Moliner, J., & Molina-Azorín, J. F. (2010). Levels of quality and environmental management in the hotel industry: Their joint influence on firm performance. *International Journal of Hospitality Management*, 29(3), 500-510.
- Türkay, O., Solmaz, S. A., & Şengül, S. (2011). Strategic Analysis of the External Environment and the Importance of the Information: Research on Perceptions of Hotel Managers. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 24, 1060-1069.
- Vasilevska, L., & Angelevska-Nadjeska, K. (2008). Environmental protection as a fundamental part in tourism development and insurance industry commitment to supporting it. *Tourism and Hospitality Management*, 14(2), 337-342.
- Weng, C. N. (2009). Ecotourism and Environmental Conservation in Small Islands in the East Coast of Peninsular Malaysia. *Malaysian Journal of Environmental Management*. 10(2), 53-69.